

97. SOHBET

Lokman (as)'dan Altın Öğütler

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve adıyla sure bulunan salih bir insandır Lokman (as). Müfessirlerin çoğunluğunun ittifakı onun Peygamber olmadığı yönündedir. Bu haftaki dersimizde işte bu salih insanın Allah'ı memnun eden ve razı kılan tavsiyelerini birlikte anlamaya çalışacağız.

Kur'an-ı Kerim, bize surenin 12. âyetinde Lokman (as)'dan ismi ile bahseder. İslam Tarihçileri ve müfessirler, Lokman (as)'ın İslam öncesi arap toplumu tarafından da bilinen ve saygı duyulan bir insan olduğunu haber vermektedir. Anadolu toplumu tarafından Lokman Hekim olarak bilinen kişinin de Lokman (as) olması kuvvetle muhtemeldir. Tefsir sahibi Sabûnî de Lokman (as)'dan Saffetu-t Tefasir adlı tefsirinde Lokman Hekim diye bahseder.

LOKMAN (AS) KİMDİR?

İnsan yaratılışının gereği olarak Rabbini bulmak, tanımak ve O'na karşı kulluk vazifelerini yerine getirmekle mükelleftir. İşte Lokman (as) da Rabbini bulmuş, bilmiş ve O'na karşı şükran duyguları içerisinde bulunan bir kuldur. Kendisine ferasetle hareket edebilme ve her şeyi yerli yerince söyleyip yapabilme melekesi ikram edilmişti. Bu hakikati Rabbimiz şöyle ifade buyuruyor:

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

“Andolsun, biz Lokman'a “Allah'a şükret” diye hikmet verdik. Kim şükrederse, ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir, övülmeye lâyıktır.”¹

Kendi özünde övülmüş ve zengin olan Allah kulların kendisine karşı şükretmelerinden ya da nankörlük etmelerinden etkilenmez. O bunlardan müstağnidir; uzaktır. Burada vurgulanan şey Lokman'ın şükreden bir kul olması için kendisine nimet edilmiş olmasıdır. Vahiy almamasına rağmen sahip olduğu “hikmet” melekesi ile salih bir kul olan Lokman hem kendi hayatını bu bilinçle biçimlendirirken hem de çocuklarına da altın değerinde nasihatlerle kulluk bilincini aktarmaktadır.

Bakalım Lokman (as) kıyamete kadar insanlığın kulağına küpe olacak neler söylüyor?

ALTIN TAVSİYELER

Lokman (as)'ın özelde oğluna genel anlamda ise tüm insanlığa yapmış olduğu tavsiyeler şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1- Konuşurken Üslubuna Dikkat Et!

Lokman (as)'ın tavsiyelerinde kullandığı dil bizim de mesuliyet taşıdığımız hane halkımıza yapacağımız “emri bil maruf nehyi ani'l münker” vazifemizi yerine getirirken dikkat etmemiz gereken incelikleri barındırıyor içerisinde.

- Konuşmasında laltif edici ve nazik ifadeler kullanan Lokman oğlu ile konuşurken ona ne ismi ile ne de argoveya kaba tabirlerle hitap etmiyor. Aksine, Arapça “يَا بُنَيَّ” “Yavrucuğum”, “oğulcuğum”

¹ Lokman sûresi, 31:12

ya da “evladım” diye hitap ediyor. Böylece aradaki resmiyeti ortadan kaldırırken; muhatabına değer verdiğini ve onu sevdiğini de ifade etmiş oluyor.

- b. Ardından söyleyeceği şeyleri önem sırasına göre ve bir mantık zinciri içerisinde ard arda sıralıyor. Böylece hem söylemek istediği şeylerin muhatabı tarafından kolaylıkla takip edilmesine hem de anlaşılmasına yardımcı olmuş oluyor.

2– Allah’a Ortak Koşma!

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

“Hani Lokman, oğluna öğüt vererek şöyle demişti: “Yavrum! Allah’a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür.”²

Lokman’ın oğlundan ilk isteği yaratılış gayesine uygun olarak Rabbi ile kuracağı ilişkinin doğru olmasıdır. Bunun ilk şartı da tevhidi bir inanca sahip olmaktır. Allah birdir. Eşi ve ortağı yoktur. Her bir kuldun beklenen de budur. O’nu birlemek ve şirkten uzak kalmak. Şirk Allah’a ait bir egemenlik alanını herhangi bir insan, kurum, ideoloji veya kutsal ile ihlal etmektir. Bu durum adil olmadığı için de zulümdür. Allah kendisine ait egemenlik alanlarında ortak kabul etmez. Şayet kişi böyle bir hadsizlik yaparsa Allah’a ait bir alana haksız ve hadsiz tecavüz etmiş olur. Böylece Allah’a noksanlık izafe ederken ona karşı denklik izafe ettiği kişi, kurum, kutsal ve ideolojiye de haksız bir güç vehmetmiş olacaktır. Bu hem Allah’a karşı hem de kendisine güç vehmedilen şeye karşı zulümdür. O halde tevhidi bir inanca sahip olun ve Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayın!

3– Anne ve Babana İyi Davran!

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

“İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi, onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. (İşte onun için) insana şöyle emrettik: “Bana ve anne babana şükret. Dönüş banadır.”³

Anne ve babaya karşı iyi davranmak Kur’anî bir emirdir. Onlardan her ikisi ve sadece biri kişinin yanında ihtiyarlarsa evlada düşen on(lar)a karşı merhametle muamele etmektir. Bu o kadar önemli bir ilişkidir ki evladın ana babasının bakımını yaparken “öf” demesi bile kerih görülmüştür. İşte Lokman (as)’ın sözü olduğu da kabul edilen yukarıdaki ayette anne ve babaya müteşekkir olmak insanoğluna emredilmiştir. Özellikle de annenin yaşamış olduğu zorluklara dikkat çekilmiş ve anne ikinci kez ve bağımsız olarak tekrar zikredilmiştir. Bu bağlamda bir rivayeti sizinle paylaşmak istiyoruz.

Ebu Hureyre (ra) anlatıyor: Bir adam gelerek: “Ey Allah’ın Resülü! İyi davranıp hoş sohbette bulunmama en çok kim hak sahibidir?” diye sordu. Hz. Peygamber (as): “Annen!” diye cevap verdi. Adam: “Sonra kim?” dedi, Resûlullah (as) “Annen!” diye cevap verdi. Adam tekrar: “Sonra kim?” dedi Resûlullah

² Lokman sûresi, 31:13

³ Lokman sûresi, 31:14

(as) yine: “Annen!” diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: “Sonra kim?” Resûlullah (as) bu dördüncüyü: “Baban!” diye cevapladı.”⁴

4– Mutlak ve Mukayyet İtaati Birbirinden Ayır!

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

“Eğer, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz ancak banadır. Ben de size yapmakta olduğunuz şeyleri haber vereceğim.”⁵

Evladın anne babasına şükran duyması ve itaat etmesi iki farklı davranışın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kişi anne babasına karşı onların inancı ne olursa olsun saygı göstermek, hürmet etmek ve müteşekkir olmak zorundadır. Lakin anne baba kişiyi Allah’a isyana teşvik veya icbarı söz konusu olursa Allah’ın kesin emri itaatsizliktir. Mutlak itaat sadece “Allah’a karşı söz konusudur. Bu ise Allah’ın yoluna sevk eden şeylere uymakla mümkün olur. Çünkü her yaratılmışın dönüşü yalnız Allah’a dır. Kişi üzerinde en çok hakkı olan anne babası değil, Rabbidir. Unutmayalım. Dönüş yalnız Allah’adır.

5– Ne Yaptıklarını Ne de Allah’ın Kudretini Küçük Görme!

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِنْتَقَالَ حَبَّةً مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

(Lokman, öğütlerine şöyle devam etti:) “Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde, yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.”⁶

İnsan için kıymeti harbiyesi olmayan işler ve davranışlar olabilir. Amaçsız ve şuursuzca söylemiş veya yapılmış ve de unutulmuş, söz ve fiiller olabilir. Hatta mutlaka vardır da! Lakin bu Allah için söz konusu olamaz. O hiçbir şeyi unutmaz. Hiç bir iyilik veya kötülük O’na gizli kalmaz. Karanlık bir gecede kara bir taşın üzerindeki kara karıncayı gören Allah (cc) zerre miktar hayrı da zerre miktar şerri de hesap anında ortaya koyacaktır. O’nun için gizli veya açık yapılan fiil yoktur. O’nun ilmi her şeyi ihata eder ve hiçbir şey de O’na gizli kalmaz.

O halde gizli ya da açık söylediğimiz veya işlediğimiz söz ve fiillerimizin hesap günü önümüze getirileceğini bilerek yaşayalım her anımızı!

6– Namazı Dosdoğru Kıl, İyiliği Emret, Kötülükten Alıkoy ve Sabırlı Ol!

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

“Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.”⁷

⁴ Buhârî, Edeb 2; Müslim, Birr 1

⁵ Lokman sûresi, 31:15

⁶ Lokman sûresi, 31:16

⁷ Lokman sûresi, 31:17

Allah ile ilişkisini doğru kuran kişiye Lokman (as)'ın tavsiyesi kendi beden ve ruh aleminde kulluğu bina etmesidir. Bunun en önemli göstergesi kişinin namazlarını huşu içerisinde dosdoğru kılmalarıdır. İslam'ın en önemli ibadeti olan namaz kişide kulluk bilincini inşa eder ve ona ölüm gelinceye kadar da kişiyi istikamet üzere tutar. O halde namazlarımızı kulluk bilinci ile ikame edelim!

Kişisel ve toplumsal sorumluluğun zirvesi ise kendimizi, ehlimizi ve toplumumuzu iyiliğe teşvik ederken onları kötülüklerden de korumaya çalışmaktır. Lokman (as) Asr suresinde de bize hatırlatılan bu eskimez hakikatleri oğluna hatırlatırken bize de nasihat ediyor. Diyor ki: İyinin kaynağı Allah, şerrin kaynağı nefis ve şeytandır. Önce kendinizi, sonra ehlinizi ve içinde yaşadığınız toplumu şeytan ve nefisten Allah'a hicrete yönlendirin. Kötülüğü terkedin ve iyilikte yarışın ve yardımlaşın!

İyilikte sebat gösterin. Kötülüklerle engel olun. Bu sırada mutlaka zorluklarla karşı karşıya kalacaksınız ama siz hak olarak bildiğiniz ve iman ettiğiniz şeyleri yapmaya devam edin. Şayet başınıza bir şey gelecek olursa da bu yolda ve bu hal üzere iken gelsin. Çünkü bu yol ve bu hal üzere olmak onur ve şeref vesilesidir. Onun içindir ki bu minval üzere sebat ve sabır göstermek er kişilerin işidir ve Allah katında makbul davranışlardandır!

7- İnsanlardan Yüz Çevirme, Böbürlenme, Kibirlenme ve Övünme!

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

*"Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirlenen, övüneni sevmez."*⁸

Lokman (as) oğlunu inşa ederken onun altın öğütleri ile de Kur'an mü'minleri inşa ediyor. Sosyal bir varlık olan insanın diğer insanlarla iletişim ve etkileşim içerisinde olmadan yaşayabilmesi söz konusu olamaz. O halde bu hayatını nasıl tanzim etmelidir mü'min insan?

Kendi kendine yettiğini düşünerek, zenginliğine, makamına, bedensel gücüne, sahip olmuş olduğun siyasi erke ve elindeki caydırıcı yok edici silahlara güvenerek diğer insanlardan yüzünü çevirme. Bu yüz çevirisi Araplar bir hastalık sonucu boynunu çeviremez hale gelen develer için de kullanıyor. Yani Lokman (as) özelde oğluna fakat aslında bize şöyle diyor: Kendini diğer insanlardan müstağni görme. Onlardan yüz çevirme. Aksine insanların içerisinde ve onların seviyesinde ol!

Yürüyüşünde itidal sahibi bir Peygamber'in ümmeti olarak günümüzün Müslümanları aslında kadim bir ahlakın takipçileridir. Allah katında din İslam'dır. İslam'ın kitap ve hikmet sahibi bağlıları aynı güzel ahlakı takip etmiş ve aynı güzel ahlaktan numuneler sergilemişlerdir. Ayaklarını yere vurarak yeri delemeyeceğini bilen, alnını göğe çevirerek te göğe ulaşamayacağını bilincinde olan mümin kul tüm işlerinde itidal üzeredir. O halde orta yoldan ayrılmayın. Böbürlenmeyin!

İnsanlardan yüz çevirip böbürlenmiş kişi kibirlidir ve övülmeyi sever. Kimse kendisini övmese o bir yolunu bulur ve kendini över. Lokman (as) bu davranıştan men ediyor oğlunu. Sakın kibirli olma. Ne başkalarından övgü bekle. Ne de kendini öv. Unutma ki Allah ne kibirlileri ne de övünenleri sevmez!

⁸ Lokman sûresi, 31:18

8– Tabii Ol ve Sesini de Alçalt!

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

“Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir!”⁹

İnsanların içerisinde onların ihtiyaçlarını bilerek, hakkın yanında batılın karşısında, namazlarına devam ederek ve izzetin Allah'ın yanında olduğunu unutmadan sabırla yürü Allah'ın yolunda. Hem yeryüzündeki yürüyüşün hem sıratı müstakim üzerindeki yürüyüşün itidal üzere tabii olsun! Hakkı yücelt. Fazilet sahibi ol! Hakikatin sesi mutlaka batılın sesini bastıracaktır. Unutma ki hakk gelmiş batıl zail olmuştur. Söz söylerken de sakın ve mutedil ifadeler ve ses tonu ile söyle. Unutma ki bağırarak hakikati ulaştıramazsın. Aksine tiksindirici ve çirkin olursun. Seslerin en çirkini eşeğin anırmasıdır!

Lokman (as) oğluna bu nasihatlerini o kadar içten ve samimi yapmış olacak ki Rabbimiz bundan hoşnut olmuş ve bu sözleri kıyamete kadar insanlığa onun ağızından ve onun adıyla miras bırakmıştır. O halde kalıcı olmak ve itibar görmek istiyorsak Lokman (as)'a kulak verelim ve bu kadim ve eskimez hakikatleri nesilden nesile aktaralım.

Alınacak Dersler:

1. Allah katında itibar sahibi olmak hak ve hakikate açık mümin olmakla mümkündür.
2. Kendini Hak ve hakikate açan mümine Allah hikmeti verir.
3. Mümin kendi başının çaresine bakan değil tüm başların çaresizliğine çare olmaya çalışan kimsedir.
4. Hak yol üzere yürürken karşılaşıcağımız zorluklara karşı silahımız sabır ve namazdır!
5. Bizler de Lokman (as) ve Efendimiz (sav) gibi yüce bir ahlak üzereyiz ve o yüce ahlakın yaşadığımız coğrafyalarda ki temsilcileriyiz!

Ödev:

- 1- Evimizde bulunan bir tefsirden Lokman Suresi'nin ilgili ayetlerini ailemizle birlikte okuyalım. Üzerinde tefekkür edelim ve konuşalım.

⁹ Lokman sûresi, 31:19